

tussen het generieke 'Nederlanders uit Indië' en de specifiekere termen 'Nederlandse Nederlanders' en 'Indo-europese Nederlanders' is het niet altijd even makkelijk precies te bepalen over welke groep het gaat. Captain kan de Indo-europese Nederlanders een dienst bewijzen door nader onderzoek aan specifiek hun geschiedenis te wijden. Haar achtergrond als Indisch-Chinees-Nederlands historica, maar vooral de welafgewogen mix van betrokkenheid en distantie die ze in haar dissertatie laat zien, maken haar daarvoor bij uitstek geschikt.

Eveline Buchheim

K. Ribbens, *Een eigentijds verleden. Alledaagse historische cultuur in Nederland, 1945-2001* (Dissertatie Utrecht 2001; Hilversum: Verloren, 2002, 381 blz., ISBN 90 6550 658 6).

Historici klagen ten onrechte over de teloorgang van het historisch besef in Nederland; ze houden te weinig rekening met wat zich buiten de eigen professie afspeelt. Dat was de stelling die de Utrechtse historici Leen Dorsman, Ed Jonker en Kees Ribbens enkele jaren geleden in *Het zoet en het zuur. Geschiedenis in Nederland* (2000) verdedigden. Ribbens neemt haar nu opnieuw als uitgangspunt van zijn dissertatie. Historici, zo luidt het in *Een eigentijds verleden*, kunnen dan wel verzuchten dat de belangstelling voor de geschiedenis taant, tegelijkertijd lijken ze niets te (willen) begrijpen van de veelzijdige omgang met het verleden buiten het eigen gilde. Ribbens wordt niet moe hen te veroordelen om hun vermeende *dédain* en hun even vermeende koudwatervrees en stelt nadrukkelijk de buiten de academische geschiedwetenschap bestaande, 'alledaagse historische cultuur' in Nederland te willen herwaarderen. In zijn dissertatie wil hij daarom de ontwikkeling van deze geschiedcultuur sinds 1945 in kaart brengen, precies zoals hij samen met zijn collega's in *Het zoet en het zuur* ook al de rijke etalage van historisch Nederland heeft willen tonen.

De aandacht gaat daarbij in de eerste plaats uit naar de 'officiële' historische cultuur, de omgang met de geschiedenis waarop de overheid en de professionele historici nog duidelijk vat hebben. Ribbens bespreekt de drie belangrijkste varianten ervan: het onderwijs in de geschiedenis, de historische musea, de monumentenzorg. Maar zijn interesse richt zich toch vooral op de 'histoire sauvage', de 'geschiedenis als vrijetijdsbesteding' in al haar vormen: de lectuur van historische romans en het verzamelen van historische relictten, de heemkunde en de genealogie, het archiefbezoek en de archeologie. Van elke verkenning keert Ribbens terug met een zegebulletin; op elk vlak immers is de belangstelling de voorbije decennia op spectaculaire wijze toegenomen. Of daarmee ook de historische belangstelling van het 'grote publiek' in zicht komt, zoals de promotus meent, blijft echter twijfelachtig. Het perspectief dat in dit proefschrift aan bod komt, is toch vooral dat van de organisatoren van historische manifestaties, van de producenten van historische cultuur; de consumenten blijven grotendeels buiten beeld.

Dat weerhoudt Ribbens er niet van de 'alledaagse historische cultuur' in Nederland in drie gevalstudies te typeren. De meest diepgaande daarvan betreft het historisch toerisme: de confrontatie met het verleden (of wat daarvan rest) in een toeristisch-recreatief kader. Ribbens, die hierbij de ANWB volgt, komt er tot belangwekkende conclusies, onder meer over de wijze waarop 'perifere gebieden' — Drenthe, Ierland — als 'plaatsen van de geschiedenis' worden geïdentificeerd. De tweede gevalstudie richt de aandacht op het herdenken in de Nederlandse geschiedcultuur. Ribbens kiest daarbij voor een lokaal-historisch perspectief: het gaat hem om de manier waarop ceremonies, standbeelden en gedenkstenen in een stad als Zwolle de

commemoratieve omgang met het verleden hebben geconcretiseerd. In een laatste gevalstudie wordt, in het spoor van eerder werk van Sonja de Leeuw en Chris Vos, geschiedenis op televisie geanalyseerd: hoe, zo luidt er de vraag, kreeg het verleden vorm in door de KRO uitgezonden historische non-fictie programma's en historische dramaseries als 'Dagboek van een herdershond' (1978)? Het onderzoek dat aan deze gevalstudies ten grondslag ligt, is deugdelijk. Ribbens heeft *De Kampioen*, het *Zwolse Gemeentebled* en het KRO-archief geraadpleegd. Hij heeft geselecteerd en gecodeerd, geturfd en geteld. Maar bovenal heeft hij geïnventariseerd. *Een eigentijds verleden* is een boek dat helaas ook de eigenschappen van zijn onderwerp heeft: het is vaak vlak en nogal braaf.

Ribbens zelf zal dat niet geweten willen hebben. Hij kwalificeert de 'alledaagse historische cultuur' in Nederland met andere termen. Met 'verjonging', 'verbreding' en 'verpersoonlijking' bijvoorbeeld: de historische belangstelling betreft steeds meer het recente verleden, dat niet langer alleen als een politieke geschiedenis wordt begrepen en waarin de 'gewone man of vrouw' een prominenter plaats krijgt. Of met 'visualisering' en 'materialisering': om de toegankelijkheid van het verleden voor de bezoeker van museum of themapark te vergroten wordt de geschiedenis met behulp van eigentijdse presentatietechnieken zicht- en tastbaar gemaakt. Of met 'professionalisering': de hedendaagse historische cultuur is 'big business' geworden, een markt, waarvan de belangen zorgvuldig door deskundigen dienen te worden bewaakt.

Al deze termen verwijzen naar een ontwikkeling, een proces dat zich sinds 1945 zou hebben voltrokken. Op dat punt echter verschaft deze dissertatie weinig duidelijkheid. Zeker, Ribbens beschrijft bijvoorbeeld wel hoe de genealogie in Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw een heropleving kende, hoe zij tijdens de oorlog tot 'sibbekunde' werd omgevormd, hoe zij werd gedemocratiseerd en hoe zij vooral sinds de jaren 1970 aan populariteit won. Maar hoe en wanneer het karakter van de globale geschiedcultuur in Nederland veranderde, dat is een vraag die in dit boek niet wordt beantwoord. Evenmin wordt duidelijk gemaakt wat de invloed is geweest van cruciale maatschappelijke processen als de ontzuiling, de afbrokkeling van het autoriteitsdenken of het ontstaan van een multiculturele samenleving op de 'alledaagse' omgang met het verleden in Nederland. Daardoor ook biedt *Een eigentijds verleden* weinig zicht op de aard van het 'past relationship' in Nederland. Welke relatie(s) bestond(en) er in het naoorlogse Nederland tussen heden en verleden? Welke rol was er voor het verlangen naar continuïteit weggelegd? In welke mate kunnen de monumentenzorg, de historische verzamelwoede en de cursussen oud schrift waarover in dit boek wordt geschreven, begrepen worden als compensaties voor het verdwijnen van een vertrouwde wereld? Ribbens raakt de vragen aan, maar slaagt er niet in er een coherent antwoord op te geven.

Tegelijkertijd rijst na de lectuur van dit proefschrift ook opnieuw de vraag naar de verhouding tussen de 'alledaagse historische cultuur' en de vermaledijde professionele geschiedbeoefening. Ribbens geeft weinig kritiek op de bloeiende cultuur van 'The Coinhunters Company of Archeon', al ontgaat het ook hem niet dat de illusie van een toegankelijk verleden soms al te gemakkelijk wordt geschapen, de beleving van de geschiedenis al te zeer wordt gemanipuleerd. Wat hem verontrust, is de houding van zijn collega's, van wie hij vermoedt dat zij geen concurrenten op het terrein van de geschiedenis dulden en met zekerheid kan zeggen dat zij vervreemd zijn van de honderdduizenden deelnemers aan de niet-professionele historische cultuur, die andere zaken uit het verleden belangrijk vinden en op een andere manier met het verleden willen omgaan. Zou het? Is ook in de academie de geschiedenis de voorbije decennia niet 'verjongd', 'verbreed' en 'verpersoonlijkt'? Is ook daar niet voortdurend gezocht naar en

geëxperimenteerd met alternatieve presentatietechnieken? Ribbens heeft er blijkbaar niets van gemerkt.

Jo Tollebeek

James Kennedy, *Een weloverwogen dood. Euthanasie in Nederland* (Amsterdam: Bert Bakker, 2002, 248 blz., €20,42, ISBN 90 351 2295 X).

James Kennedy is een Amerikaans historicus wiens grote belangstelling voor de Nederlandse samenleving voor een deel verklaard kan worden uit zijn persoonlijke banden met dit land (zijn moeder is Nederlandse). Die belangstelling bleek reeds uit zijn belangrijke studie over de jaren zestig in Nederland, in 1995 verschenen onder de titel *Nieuw Babylon in aanbouw*. Nederland is hem zeer vertrouwd en tegelijkertijd blijft deze samenleving hem verbazen. De eerste zinnen van het hier te bespreken boek zijn: 'De reputatie van Nederland als een oase van experimentele levensstijlen heeft in de buitenlandse pers haast mythische proporties bereikt. Nederlanders legaliseren of tolereren wat elders niet mogelijk is, zoals homoseksuele huwelijken, gebruik van softdrugs en ook euthanasie.' Daarmee wordt de Nederlandse lezer meteen met de neus op de feiten gedrukt: Nederland geldt als een uitzonderlijk land, waar de radicale Verlichting in volle maat lijkt te heersen. Kennedy wil die raadselachtige samenleving inzichtelijker maken, deze keer aan de hand van het debat over euthanasie in de periode 1968-1985. Dat was ruwweg de periode waarin de publieke discussie begon en een voorlopig einde bereikte met het oordeel van de Hoge Raad dat euthanasie in een aantal gevallen voor de arts een gerechtvaardigde handeling was. Kennedy heeft dat debat niet kroniekmatig willen behandelen. Het gaat hem om het peilen van de aard van het debat, het vaststellen van het belang van de verschillende deelnemers en het aanbrengen van een ordening in datgene wat in het debat nu geregeld is en wat buiten de discussie viel (of werd gehouden).

Om met het laatste te beginnen: het hele debat concentreerde zich op de actieve euthanasie en handelde nauwelijks over een intensivering van de zogenaamde palliatieve zorg (in de praktijk vaak een zodanige intensivering van de pijnbestrijding dat het levenseinde bespoedigd wordt). Daarnaast is het opvallend dat de politiek pas aan het woord kwam toen het 'eigenlijke' debat nagenoeg voorbij was. In dat eigenlijke debat speelde een zeer beperkt aantal sleutelfiguren een cruciale rol: Pieter Muntendam, Heleen Dupuis, Harry Kuitert en Henk Leenen. Maar het meest opvallend is toch wel het feit dat er in de uiteindelijke regelingen niet zozeer sprake is van het vastleggen van duidelijke criteria, op grond waarvan euthanasie wordt toegestaan of verboden blijft, maar eigenlijk alleen maar van procedures. Bij de behandeling van de wet in de Tweede Kamer (november 2000) zei de minister, Els Borst, dan ook dat het hier in essentie ging om het mogelijk maken van 'het gesprek' over actieve levensbeëindiging. Dit vooronderstelt, zoals Kennedy laat zien, dat huisartsen niet alleen maar wat communicatieve vaardigheden hebben, maar dat in deze beroepsgroep de idealen van de jaren zestig zijn neergeslagen: medemenselijkheid, solidariteit, verbondenheid, betrokkenheid, barmhartigheid en naastenliefde. Dat is de morele basis voor het euthanasiebeleid. Het veronderstelt evenzeer dat de patiënt een modelpersoon is, die er niet op staat onverkort zijn recht op totale zelfbeschikking af te dwingen, maar zijn afweging maakt in een weloverwogen gesprek met zijn omgeving (waarvan de arts deel uitmaakt), waarna tenslotte min of meer gezamenlijk een conclusie wordt getrokken. Kennedy wijst er op dat dit zeer hoge eisen stelt aan de deelnemers en aan de aard van het gesprek. Hij vraagt zich af of dit morele fundament niet zal afbrokkelen, onder andere